

Lev Nikolajevič
Tolstoj

Kreutzerova
sonáta

Kreutzerova sonáta

Všechna práva vyhrazena.

*Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

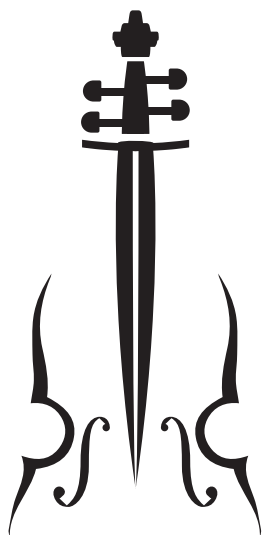
Translation © Zdeňka Psůtková – dědicové c/o DILIA, 1974

Cover © Daniel Pocar, 2025

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2025

ISBN 978-80-277-5530-1 (pdf)

Lev Nikolajevič
Tolstoj

Kreutzerova
sonáta

$\frac{1}{4}$
O₀

*Ale jáť pravím vám: Že každý, kdož by
pohleděl na ženu ku požádání jí,
již zcizoložil s ní v srdci svém.*

EVANGELIUM SV. MATOUŠE, 5. KAP. VERŠ 28.

*Řekli jemu učedníci jeho: Poněvadž jest
taková pře s manželkou, není dobře ženiti se.
On pak řekl jim: Ne všickniť chápají slova
toho, ale ti toliko, jimž jest dáno.
Jsouť zajisté panicové, kteříž se tak
z života matky zrodili; a jsouť panicové,
kteříž učiněni jsou od lidí, a jsou
panicové, kteříž se sami v panictví
oddali pro království nebeské.
Kdo může pochopiti, pochop!*

EVANGELIUM SV. MATOUŠE, 19. KAP. VERŠ 10., 11., 12.

Bylo to brzy z jara. Cesta trvala už druhý den. Do vozu přistupovali lidé, kteří jeli na krátkou vzdálenost, a znovu vystupovali, jen my čtyři jsme cestovali společně už od první stanice: já, pak starší, nehezká dáma utrápeného obličeje, v čapce a v plášti pánského střihu, kuřačka, její známý, hovorný muž kolem čtyřicítky, pečlivě vybavený novými zavazadly, a potom ještě jakýsi pán, který se držel stranou; byl ještě mladý, – bylo zřejmé, že zvlněné vlasy mu zbělely předčasně – menší postavy, prudkých gest a nepřírozeně lesklých očí, které ustavičně těkaly z místa na místo. Měl na sobě starý plášť s beránčím límcem, ušitý prvotřídním krejčím, a vysokou beranici. Kdykoli si rozepnul plášť, zahlédl jsem vestu a vyšívanou ruskou košili. Měl ještě jednu zvláštnost – občas totiž vydával podivné zvuky, podobné zakašlání nebo náznaku smíchu, který je vzápětí přerušen.

Po celou dobu se úzkostlivě vyhýbal jakémukoli styku a seznámení s cestujícími. Pokud na něho soused promluvil, odpovídal krátce a stroze, a buď četl, nebo se díval z okna a kouřil, jindy si vyndal jídlo ze starého tlumoku, pil čaj nebo jedl.

Měl jsem dojem, že je tou osamělostí sklíčen, a několikrát jsem se pokusil o rozhovor, ale kdykoli se naše zraky setkaly – a to se stávalo velmi často, protože jsme seděli šikmo proti

sobě – pokaždé se odvrátil a zahleděl se do knihy nebo se díval z okna.

K večeru druhého dne zašel si tento nervózní pán na velkém nádraží pro horkou vodu a připravil si čaj. Pán s novými zavazadly – advokát, jak jsem se dověděl později – se odebral se svou sousedkou, dámou v kabátě pánského střihu na večeri do nádražní restaurace.

Za jejich nepřítomnosti přistoupilo několik nových cestujících – kromě jiných také vysoký, hladce vyholený, vrásčitý stařec, nepochybně obchodník, v norkovém kožichu a v látkové čepici s ohromným štítkem. Usedl proti sedadlům dámy a advokáta a ihned se dal do řeči s mladíkem – na pohled obchodním příručím –, který rovněž přistoupil v této stanici.

Seděl jsem šikmo proti nim, a protože vlak stál, vyslechl jsem v okamžicích, kdy právě nikdo neprocházel uličkou, úryvky jejich rozhovoru. Obchodník nejdřív oznámil, že jede na svůj statek, který leží hned blízko příští stanice; potom se jako obvykle začli bavit o cenách, o obchodech, jako vždy si povídali o tom, jak se teď hýbou obchody v Moskvě, pak se bavili o nižněgorodském jarmarku. Příručí vykládal, jak nějaký bohatý obchodník, kterého oba znali, flámoval na jarmarku v Nižním Novgorodě, ale stařec ho nenechal domluvit a sám začal vyprávět, jak se dřív flámovalo v Kunavině a jak se těch flámů také on účastnil. Byl na to zřejmě velmi pyšný a se zjevnou radostí vykládal, jak právě s oním známým se jednou opili a provedli v Kunavině takový kousek, že ho mohl příručímu jenom pošeptat do ucha; příručí se rozchechtal na celý vagón a stařec se také zasmál, až vycenil v úsměvu dva žluté zuby.

Nepředpokládal jsem, že uslyším něco zajímavého, a tak jsem vstal, abych se do odjezdu vlaku ještě prošel po nástupišti. Ve dveřích jsem se srazil s advokátem a s dámou – o něčem se živě bavili.

„Už to nestihnete,“ řekl mi advokát, společenský muž, „za chvíli se zvoní podruhé.“

Opravdu jsem ani nedošel na konec vlaku a ozvalo se zvonění. Když jsem se vrátil, pokračovala ještě dáma s advokátem v živém rozhovoru. Starý obchodník seděl mlčky proti nim, přísně hleděl před sebe a občas nespokojeně zamlel čelistmi.

„Potom rovnou oznámila manželovi,“ s úsměvem říkal advokát právě ve chvíli, kdy jsem kolem něho procházel, „že s ním prostě nemůže a také nechce žít, jelikož...“

A pokračoval ve vyprávění, ale to už jsem neslyšel. Hned za mnou nastoupili ještě nějací lidé, pak přišel průvodčí, přiběhl nosič, dost dlouho byl v kupé hluk, takže jsem rozhovor už nevyslechl. Když všechno utichlo, ozval se znovu advokátův hlas; rozhovor se zřejmě přesunul od jednotlivého případu ke všeobecným úvahám.

Advokát hovořil o tom, jak se o rozvody zajímá veřejné mínění celé Evropy a jak se také v Rusku stále častěji objevují podobné případy. Když postřehl, že v kupé zní pouze jeho hlas, odmlčel se a obrátil se k starci.

„Za starých časů to nebyvalo, vidíte?“ řekl s přívětivým úsměvem.

Stařec chtěl odpovědět, ale vtom se vlak rozjel – stařec smekl čepici, pokřížoval se a šeptem se modlil. Advokát odvrátil zrak a uctivě vyčkával.

Když se stařec domodlil a třikrát se přežehnal křížem, pevně, zpřímá si nasadil čepici, usadil se pohodlněji a promluvil:

„I stávalo se to dřív taky, milostivý pane, ale tolik toho nebylo. Dneska už to ani jinak nejde. Dneska jsou lidi moc vzdělání.“

Vlak přidával na rychlosti, rachotil na výhybkách, a tak jsem špatně slyšel, ale rozhovor mě zajímal, proto jsem si přisedl blíž. V nervózním pánovi se zřejmě také probudil zájem – sice se nezvedl z místa, ale poslouchal.

„Jakou vinu na tom nese vzdělání?“ řekla dáma s téměř nezmatelným pousmáním. „Myslíte, že je lepší takový sňatek jako za starých časů, když se ženich a nevěsta ani neznali?“ pokračovala – podle zvyku mnoha dam neodpovídala na slova svého spolubesedníka, ale na slova taková, o nichž soudila, že je spolubesedník pronést může. „Nevěděli, jestli se mají rádi, jestli se vůbec mohou mít rádi, brali si toho, kdo se namanul, a potom se celý život trápili. Myslíte, že tohle bylo lepší?“ Svou řečí mířila na mne a na advokáta, a nejméně na starce, s nímž hovořila.

„Lidi jsou moc vzdělání,“ opakoval obchodník a pohrdavě se zadíval na dámu, aniž odpověděl na její otázku.

„Rád bych věděl, jak si vysvětlujete souvislost mezi vzděláním a mezi manželskými rozpory,“ řekl advokát s nepatrným úsměvem.

Obchodník se chystal k odpovědi, ale dáma ho předešla.

„Ba ne, ty doby jsou pryč,“ řekla. Ale advokát ji zarazil.

„Ne, ne, jen mu dovolte, ať vyjádří svůj názor!“

„Všecky hlouposti povstaly ze vzdělání,“ energicky prohlásil stařec.

„Přinutí k sňatku takové partnery, kteří se nemají rádi, a pak se diví, že spolu žijí v nesvárech,“ vychrlila dáma a přitom se ohlížela po advokátovi a po mně, a dokonce i po příručím, který se zvedl ze svého místa, opřel se lokty o opěradlo a s úsměvem sledoval naši debatu. „Jenom dobytek může hospodář pářit podle svého přání, mezi lidmi přece existují určité sympatie, vztahy,“ pokračovala dáma – zřejmě chtěla obchodníka popíchnout.

„To jsou zbytečné řeči, milostpaní,“ řekl stařec, „dobytka je dobytek, kdežto lidé žijou podle zákona.“

„Jak tedy může někdo žít s člověkem, kterého nemiluje?“ rychle namítla dáma – chtěla vyložit své názory, které jistě pokládala za nesmírně originální.

„Dřív si s tímhle nikdo nelámal hlavu,“ přesvědčivě řekl stařec, „to až teď panují takové zvyky. Dneska stačí málo a už ženská vyhrožuje, že od muže uteče. Na vsi se už taky zavedla taková móda. Tady máš svoje košile a kaťata, řekne taková ženská, a já se nastěhuju k Váňovi, ten má víc vlasů než ty. A potom babo rad! Ženská musí mít strach, to je to hlavní.“

Příručí se podíval na advokáta, na dámu, na mne – zřejmě tajil smích a byl připraven se obchodníkovi vysmát nebo jeho slova schválit – podle toho, jak se budeme tvářit my.

„Jaký strach, prosím vás?“ zeptala se dáma.

„Jaký? Musí se bát svého muže! Takový strach myslím!“

„To se nezlobte, vážený, ale tyhle doby už doopravdy minuly!“ řekla dáma dokonce trochu zlostně.

„Kdepak, milostpaní, tyhle doby nepominou. Eva jako ženská byla stvořena z mužova žebra a tak to zůstane na věky věkův,“ řekl stařec a tak přísně a vítězoslavně potřásl hlavou, že příručí okamžitě odhadl jeho vítězství a hlučně se rozesmál.

„Takový názor máte jenom vy, muži,“ nevzdávala se dáma a podívala se po nás, „sobě jste dali svobodu a ženu byste chtěli držet pod zámkem. Ale vy sami si můžete dovolit všechno.“

„Nikdo nikomu žádné dovolení nedává, tady jde o to, že mužský vám domů nic nepřivleče, kdežto ženská je jednou křehká nádoba,“ naléhavým tónem pokračoval obchodník.

Jeho přesvědčivý tón zřejmě na posluchače zapůsobil, dokonce i dámě připadalo, že je přemožena, ale zbraně dosud nesložila.

„Já si ovšem myslím – a s tím vy jistě budete souhlasit – že žena je přece člověk a má právo na stejné city jako muž. Co tedy má dělat, když svého muže nemiluje?“

„Nemiluje!“ výhrůžně opakoval obchodník a zachmuřil obočí i rty. „Tak se do něho zamiluje!“

Tento překvapivý argument se příručímu obzvlášť zalíbil, takže vydal jakýsi zvuk na znamení souhlasu.

„Ale ne, ona se do něho nezamiluje,“ namítla dáma, „a když někdo necítí lásku, tak ho k ní přece nemůžete přinutit.“

„A co když žena svého muže podvede?“ řekl advokát.

„To se nesmí,“ řekl stařec, „na to se musí dát dobrý pozor.“

„Ale co když se to stane, co potom? Přece se to stává.“

„Někde se to možná stává, ale mezi námi ne,“ řekl stařec.

Všichni se odmlčeli. Příručí sebou zavrtěl, přisunul se ještě blíž, a aby nezůstal pozadu, s úsměvem začal:

„Ale v našich kruzích, panstvo, se taky stal takový skandál. Ono se o tom těžko rozhoduje. Byla to jedna ženská, račte dovolit, tak trochu do větru. A vyváděla zle. Ten její byl slušný chlap, měl školy. Nejdřív si začla s účetním. Taky to nejdřív zkusil domluvit jí po dobrém. Nepřestala. Vyváděla, co nejhoršího mohla. Pak mu začla krást peníze. Tak ji za to zmlátil. Ať dělal, co dělal, vyváděla čím dál hůř. Spustila se dokonce i s nepokřtěným chlapem, s jedním židem, račte prominout. Tak co měl dělat? Vyhnal ji z domu. Žije sám a ona se tahá s mužskými.“

„Protože je to trouba,“ řekl stařec. „Kdyby jí to byl zarazil hned na začátku, kdyby ji byl pořádně zkrotil, tak by dala pokoj. Žádnou svobodu, hned od začátku! Nevěř koni na poli a ženské v domě.“

Přišel průvodčí zkontrolovat jízdenky do příští stanice. Stařec mu podal lístek.

„Ano, ano, panstvo, člověk musí ženskou zkrotit včas, jinak je konec.“

„Ale vždyť vy sám jste před chvílí vyprávěl, jak se ženatí muži bavili na jarmarku v Kunavínu?“ řekl jsem, protože jsem se nemohl přemoci.

„To je jiná věc,“ namítl obchodník a pohroužil se v mlčení.

Když se ozvala píšťala, zvedl se, vytáhl tlumok pod lavicí, zapnul se, nadzvedl čepici, a když vlak zabrzdil, vystoupil.

Sotva stařec odešel, promluvílo hned několik lidí najednou.

„Děda je ze staré školy,“ řekl příručí.

„To je chodící katechismus,“ prohlásila dáma. „Takové primitivní představy o ženě a o manželství!“

„Zajisté, panstvo, k evropskému názoru na manželství máme daleko,“ řekl advokát.

„Důležité je přece právě to, co takoví lidé vůbec nechápou,“ řekla dáma, „že totiž manželství bez lásky není žádné manželství, že pouze láska manželství posvěcuje a že skutečné manželství je pouze takové, které je láskou posvěceno.“

Příručí naslouchal a usmíval se, snažil se vtisknout do paměti co nejvíc z toho učeného rozhovoru, aby to později mohl jinde uplatnit.

Když dáma hovořila, ozval se za mnou jakýsi zvuk, snad náznak smíchu nebo vzlyk. Ohlédli jsme se a viděli jsme našeho souseda, samotářského prošedivělého pána s lesklýma očima, kterého zřejmě náš hovor tak zaujal, že nepozorovaně přistoupil až k nám. Stál s rukou na opěradle a byl zřejmě velmi rozčilen. Zrudl a na tváři se mu cukal sval.

„Prosím vás, jaká láska... láska... láska... posvěcuje manželství?“ zeptal se zajíkvě.

Dáma si všimla jeho rozčilení, a proto se snažila odpovědět co možná vlídně a důkladně.

„Láska skutečná... Když mezi mužem a ženou taková láska existuje, je možné i manželství,“ řekla.

„Ano, zajisté, ale co rače rozumět tou skutečnou láskou?“ ostýchavě řekl pán s lesklýma očima a rozpačitě se usmál.

„Každý přece ví, co je láska,“ řekla dáma – zřejmě si přála rozhovor ukončit.

„Ale já to nevím,“ řekl pán. „Musíte určit blíže, co tím rozumíte...“

„Jak to? Vždyť je to velmi prosté,“ řekla dáma, ale zamyslela se. „Láska? Láska je cit, kterým dáváme přednost jednomu nebo jedné před všemi ostatními,“ řekla.

„Jak dlouho platí taková přednost? Měsíc? Dva dny, půl hodiny?“ pronesl bělovlasý pán a zasmál se.

„Promiňte, ale vy máte zřejmě na mysli něco jiného.“

„Nikoli, prosím, já mám na mysli totéž.“

„Tato dáma soudí,“ přidal se advokát, „že sňatek musí být především důsledkem náklonnosti, lásky, chcete-li, a teprve když tato láska vskutku existuje, může se manželství pokládat za něco, řekli bychom posvátného. A tudíž každé manželství, které není založeno na přirozené náklonnosti, tedy na lásce, chcete-li, nemá ani platnost mravní. Tak jste to myslela?“ zeptal se dámy.

Dáma kývnutím hlavy vyjádřila souhlas s tímto výkladem.

„Poté...“ pokračoval advokát, ale první pán, jemuž se teď oči rozhořely plamenem, se už zřejmě nemohl ovládnout, a aniž nechal advokáta domluvit, začal:

„Ne, mám na mysli totéž co vy, tu přednost jednoho nebo jedné před všemi ostatními, ale pouze se ptám: jak dlouhé trvání má tato přednost?“

„Jaké trvání? Dlouhé, někdy trvá po celý život,“ řekla dáma a pokrčila rameny.

„Ale to přece existuje pouze v románech, a v životě nikdy. V životě si dávají lidé tuto přednost před ostatními po léta, ale i to je velmi vzácné, častěji to jsou jen měsíce, a leckdy pouhé týdny, dny, hodiny,“ tvrdil pán a nepochybně věděl, že nás svými názory zaráží, ale těšilo ho to.

„Co to říkáte, prosím vás! To přece není pravda. Dovolte!“ vykřikl jsme všichni tři naráz. Dokonce i příručí vydal jakýsi zvuk na znamení nesouhlasu.

„Ale ovšem, panstvo, já vím,“ překřikoval nás prošedivělý pán, „vy hovoříte o tom, co se za skutečnost považuje, kdežto já mluvím o tom, co skutečně je. To, co vy nazýváte láskou, cítí každý muž ke každé krásné ženě.“

„Ale to je strašné! Mezi lidmi přece existuje cit, který se jmenuje láska a který netrvá jen měsíce nebo roky, ale celý život?!“

„Ne, neexistuje! I když připustím, že by si muž vybral určitou ženu pro celý život, pak si ta žena se vší pravděpodobností vybere jiného, a tak to odjakživa na světě bylo a bude,“ řekl, vytáhl pouzdro na cigarety a zapálil si.

„Ale platí přece i vzájemný cit,“ namítl advokát.

„Nikoli, to je vyloučeno,“ ohradil se pán, „právě tak je vyloučeno, aby ve voze hrachu ležely dva označené hrášky právě vedle sebe. A kromě této nepravděpodobnosti platí ještě jedno – a to je přesycenost. Milovat po celý život jednu nebo jednoho, to je totéž, jako kdybychom řekli, že jedna svíčka bude hořet celý život,“ řekl a lačně vdechl kouř.

„Ale vy ustavičně hovoříte o lásce tělesné. Popíráte snad i lásku, která je založena na společných ideálech, na duševní spřízněnosti?“ zeptala se dáma.

„Duševní spřízněnost! Společné ideály!“ opakoval a vydal svůj typický zvuk. „Ale pak není důvodu proč spolu spát – omluvte mou neomalenost! Protože v důsledku společných ideálů spolu dvojice lidí spí,“ řekl a nervózně se zasmál.

„Ale dovolte, prosím,“ řekl advokát, „fakta mluví proti tomu, co tvrdíte. Vidíme, že manželství existují, že celé lidstvo nebo jeho převážná část v manželství žije a mnozí stráví v ušlechtilém manželství celá dlouhá léta.“

Prošedivělý pán se opět zasmál.

„To tvrdíte vy, že manželství je založeno na lásce, zatím co já vyjadřuji pochybnosti o tom, že existuje jiná láska než láska smyslná, a vy mi dokazujete, že láska je, poněvadž existuje manželství. Ale manželství je přece za našich časů pouhý podvod!“

„Račte prominout,“ řekl advokát, „ale já tvrdím pouze to, že manželství existovala a existovat budou.“

„Existují. Ale proč existují? Budou existovat a existovala u těch, kdo ve sňatku vidí něco záhadného, nějaké tajemství, které se uzavírá před Bohem. Pro ty existují, ale pro nás nikoli. V našich kruzích uzavírají lidé sňatek, ale nevidí v něm nic jiného než kuplířství, a je to buď podvod, nebo násilí. Když je to podvod, dá se to ještě snést. Muž a žena pouze klamou ostatní, tváří se, že žijí monogamně, ale zatím setrvávají v polygamii. Je to špinavost, ale ještě to ujde. Daleko častěji se ovšem stává, že muž a žena navenek převezmou povinnost strávit společně celý život, a po jednom měsíci už se nenávidí, chtějí se rozejít, a přece spolu žijí, a to je pak strašlivé peklo, kvůli kterému se tak mnozí dávají na pití, střílejí se, zabíjejí a otravují sebe i druhého...“ Muž hovořil stále rychleji, nenechal nikoho pronést jediné slovo a rozpaloval se stále víc. Všichni mlčeli. Bylo to trapné.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Kreutzerova sonáta***.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.